

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Trybunał Konstytucyjny, www.trybunal.gov.pl [Translation already published on the official website of the Polish Constitutional Tribunal]

Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Constitutional Tribunal for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Trybunał Konstytucyjny, www.trybunal.gov.pl [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Trybunału Konstytucyjnego]

Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Trybunał Konstytucyjny wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

DRUGA SEKCJA

SPRAWA HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

(Sprawy nr 52067/10 i 41072/11)

WYROK

STRASBURG

11 marca 2014 r.

OSTATECZNY

*Wyrok uprawomocnił się zgodnie z warunkami określonymi w artykule 44 § 2 Konwencji.
Wyrok ten podlega korekcie wydawniczej przed jego opublikowaniem w ostatecznej wersji.*

[Wpisz tekst]

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

W sprawie Howald Moor i inni przeciwko Szwajcarii,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (druga sekcja), jako izba składająca się z następujących sędziów :

Guido Raimondi, *przewodniczący*,
İşıl Karakaş,
Peer Lorenzen,
András Sajó,
Helen Keller,
Paul Lemmens,
Robert Spano,
oraz Stanley Naismith, *sekretarz sekcji*,

obradując na posiedzeniu niejawnym w dniu 11 lutego 2014 r.,

wyduje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu :

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się z dwóch skarg (nr 52067/10 oraz 41072/11) wniesionych odpowiednio w dniach 4 sierpnia 2010 roku i 10 czerwca 2011 roku przeciwko Konfederacji Szwajcarskiej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na podstawie artykułu 34 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności („Konwencja”) przez trzy obywatelki tego kraju („skarżące”) : Panią Renatę Anitę Howald Moor („ pierwsza skarżąca”) oraz Panie Carolinę Moor i Monikę Moor („druga i trzecia skarżąca”).

2. Skarżące były reprezentowane przez mecenasa D. Husmanna, adwokata praktykującego w Zurichu. Rząd szwajcarski był reprezentowany przez jego pełnomocnika, Pana Franka Schürmanna z Federalnego Biura Sprawiedliwości.

3. Przywołując w szczególności artykuł 6 § 1 Konwencji, skarżące postawiły zarzut naruszenia prawa dostępu do sądu z powodu wygaśnięcia roszczeń z powodu upływu terminu zawitego (co do pierwszej skarżącej) oraz z powodu przedawnienia roszczeń (co do drugiej i trzeciej skarżącej), podczas gdy, ich zdaniem, data rozpoczęcia upływu ostatecznego terminu czyli *dies a quo* nastąpiła, zanim miały obiektywnie możliwość powzięcia wiedzy o przysługujących im prawach.

4. Skargi zostały przydzielone drugiej sekcji Trybunału (artykuł 52 § 1 Regulaminu). W dniu 7 grudnia 2011 roku Trybunał podjął decyzję o powiadomieniu Rządu o wpłynięciu skargi.

STAN FAKTYCZNY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

5. Pierwsza skarżąca urodziła się w 1949 roku i mieszka w Untersiggenthal. Poślubiła Hansa Moora w dniu 12 maja 2004 roku. Druga i trzecia skarżąca urodziły się odpowiednio w 1973 i 1976 roku, mieszkają w Zurichu i są córkami Hansa Moora i jego pierwszej żony, z którą rozwiódł się w dniu 9 stycznia 1996 roku.

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

6. Stan faktyczny sprawy, tak jak został on przedstawiony przez skarżące, można streścić w następujący sposób.

A. *Geneza niniejszej sprawy*

7. Urodzony w 1946 roku Hans Moor ukończył w 1964 roku naukę zawodu mechanika-montera w fabryce maszyn Oerlikon (obecnie Alstom SA). Był w niej zatrudniony do dnia 10 listopada 2005 roku, to jest do dnia w którym zmarł.

8. Począwszy od 1965 roku skarżący pracował w wyżej wymienionej fabryce jako monter turbin oraz odpowiadał za przegląd urządzeń tej fabryki zarówno w Szwajcarii, jak i za granicą. Nie mając wiedzy o ryzyku związanym z pyłem azbestowym, był narażony na jego działanie w czasie różnych czynności zawodowych mających miejsce co najmniej do 1978 roku, to jest do czasu, gdy zaproponowano mu stanowisko kierownicze w wewnętrznych strukturach przedsiębiorstwa.

9. W latach między 1975 a 1976 rokiem zakazano rozpylania preparatów z zawartością włókien azbestowych (*Spritzasbest*). Od 1989 roku w Szwajcarii obowiązuje ogólny zakaz stosowania azbestu.

10. Hans Moor oświadczył, że był narażony na działanie azbestu w późniejszym okresie, w czasie podróży zagranicznych do Stanów Zjednoczonych w 1992 roku i na Antyle w 1996 roku.

11. W maju 2004 roku Hans Moor dowiedział się, że cierpi na złośliwy międzybłonniak opłucnej, którego przyczyną było działanie azbestu, na kontakt z którym był narażony w czasie pracy zawodowej.

12. Ponieważ ta choroba zawodowa została uznana w Ustawie federalnej o ubezpieczeniu od wypadków jako wypadek przy pracy, to szwajcarski Krajowy Fundusz Ubezpieczeń w razie Wypadków przy pracy („CNA”) wypłacał pokrzywdzonemu, do czasu jego zgonu świadczenie społeczne przewidziane przez wyżej wskazaną ustawę, w którego skład wchodziły koszty związane z opieką medyczną, terapią oraz kosztami pochówku (15 931,55 franków szwajcarskich (CHF), to jest około 13 016 euro (EUR)), diety dzienne od dnia 2 maja 2004 roku do 30 listopada 2005 roku (126 953,40 CHF, to jest około 102 901 EUR), oraz począwszy od 1 kwietnia 2005 roku, rentę inwalidzką w pełnej wysokości, czyli 2 150 CHF (około 1 743 EUR) miesięcznie. Nadto, ponieważ chodziło o chorobę zawodową spowodowaną działaniem azbestu, wyżej wymieniony fundusz wypłacił poszkodowanemu odszkodowanie za „naruszenie nietykalności fizycznej”, w wysokości 80% rocznego wynagrodzenia ubezpieczonego, to jest 85 440 CHF (około 69 253 EUR), z czego połowa została wypłacona Hansowi Moorowi w 2005 roku.

13. W dniu 25 października 2005 roku Hans Moor zwrócił do Sądu Rejonowego w Baden z wnioskiem o wypłatę przez pracodawcę, to jest Alstom SA, które w międzyczasie przejęło fabrykę, odszkodowania (za szkodliwe działanie i zaniechanie w zakresie opieki [*Pflegeschaden*]) w wysokości 200 579 CHF (około 162 578 EUR) oraz za doznaną krzywdę, wraz z odsetkami. Twierdził, że choroba, na którą cierpiał była skutkiem ekspozycji na azbest w jego miejscu pracy. Uważał, że pracodawca uchybił swoim obowiązkom, gdyż przy pełnej

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

świadomości - jego zdaniem - stanu rzeczy, nie podjął koniecznych środków bezpieczeństwa wobec pracowników, którzy tak jak on, byli regularnie narażeni na działanie azbestu.

14. W następstwie choroby, na którą cierpiał, Hans Moor zmarł w wieku 58 lat w dniu 10 listopada 2005 roku.

15. Od dnia 1 grudnia 2005 roku CNA wypłacał pierwszej skarżącej z tytułu ubezpieczenia od wypadków rentę na życie dla wdów w wysokości 3 253 CHF (około 2 637 EUR) miesięcznie, która od dnia 1 stycznia 2009 roku została zrewaloryzowana do wysokości 3 448,55 CHF (około 2 796 EUR). Nadto, z uwagi na okoliczność, że jej mąż zmarł na skutek choroby zawodowej, pierwsza skarżąca otrzymuje od dnia 1 grudnia 2005 roku rentę wdowią w pełnej wysokości, to jest 1 720 CHF (około 1394 EUR) zgodnie z zapisami Ustawy federalnej o ubezpieczeniu emerytalnym i rodzinnym (LAVS). Pobiera ona również świadczenie z funduszu wyrównawczego utworzonego przez pracodawcę Hansa Moora, to jest czasową rentę rodzinną, która będzie jej wypłacana do roku, w którym Hans Moor ukończyłby 65 lat, a następnie będzie, wedle jej uznania, pobierała pewną ilość środków w formie pieniężnej.

16. W 2006 roku spadkobiercy Hansa Moora otrzymali drugą połowę odszkodowania za naruszenie nietykalności fizycznej (powyżej, ustęp 12).

B. Postępowania wszczęte na wniosek pierwszej skarżącej na gruncie prawa krajowego

1. Postępowania przed CNA oraz kantonalnym sądem do spraw ubezpieczeń w kantonie Argowia.

17. W dniu 14 listopada 2005 roku pierwsza skarżąca zwróciła się z wnioskiem do CNA o zadośćuczynienie w wysokości 50 000 CHF (około 40 527 EUR) za doznaną krzywdę moralną. Utrzymywała, że ubezpieczyciel był solidarnie odpowiedzialny wraz z pracodawcą za śmierć jej męża. Uważała, że CNA uchybił obowiązkom związanym z bezpieczeństwem pracy, z jednej strony poprzez przekazanie stanowczo za późno niewystarczających informacji o niebezpieczeństwie związanym z działaniem azbestu, a z drugiej strony, poprzez zaniechanie podjęcia odpowiednich środków ochronnych, w celu zbadania konieczności użycia azbestu i przeprowadzenia badań prewencyjnych. Pismem z dnia 6 października 2006 roku druga i trzecia skarżąca uzupełniły to żądanie wnioskiem o zadośćuczynienie za poniesioną, według nich, krzywdę moralną oraz żądaniem naprawienia szkody polegającej na szkodliwym działaniu i zaniechaniu w zakresie opieki, o odszkodowanie za utratę zdolności utrzymywania się oraz o zapłatę kosztów zastępstwa procesowego.

18. Postanowieniem z dnia 16 października 2007 roku CNA oddalił wnioski o odszkodowanie podając, że fundusz nie mógł ponosić odpowiedzialności za śmierć Hansa Moora. Fundusz wskazał, że roszczenia dotyczące okoliczności mających miejsce przed 1995 rokiem wygasły z powodu upływu terminu zawitego, w rozumieniu artykułu 20 ustęp 1 Ustawy federalnej o odpowiedzialności (LRFC - poniżej, ustęp 44) w związku z artykułem 78 ustęp 1 i 4 oraz Ustawy federalnej o części ogólnej prawa ubezpieczeń społecznych (LPGA – poniżej, ustęp 43) oraz z artykułem 20 ustęp 1 LRFC, który przewidywał, że odpowiedzialność ustaje po dziesięciu latach od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę. CNA podniósł, że rok 1978 był ostatnim rokiem, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę, ponieważ zdaniem CNA żaden z przedstawionych dowodów

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

nie potwierdzał, że Hans Moor był narażony na działanie azbestu w czasie późniejszych podróży do Stanów Zjednoczonych i na Antyle. CNA uznał zatem, że termin upłynął w 1988 roku. Odnośnie niewygaśniętych roszczeń CNA stwierdził, że nie ma dowodów na jakiegokolwiek narażenie Hansa Moora na działanie azbestu po 1995 roku.

19. Skarżące złożyły odwołanie od tego postanowienia do kantonalnego sądu do spraw ubezpieczeń w kantonie Argowia. W czasie postępowania druga i trzecia skarżąca wycofały wnioski o odszkodowanie.

20. Postanowieniem z dnia 8 kwietnia 2009 roku sąd kantonalny oddalił wniosek pierwszej skarżącej, potwierdzając wygaśnięcie roszczeń wysuniętych, co do okoliczności mających miejsce przed 1995 rokiem z powodu upływu terminu zawitego oraz z powodu braku dowodów na roszczenia dotyczące zarzutu na działanie azbestu po 1995 roku.

2. *Orzeczenie Sądu Federalnego z dnia 29 stycznia 2010 roku (ATF 136 II 187)*

21. Pierwsza skarżąca wniosła odwołanie od wyżej wskazanego postanowienia do Sądu Federalnego, będącym najwyższą instancją sądów powszechnych w Szwajcarii.

22. Wyrokiem z dnia 29 stycznia 2010 roku, doręczonym skarżącej w dniu 5 lutego 2010 roku, Sąd Federalny stwierdził wygaśnięcie roszczeń skarżącej z powodu upływu ostatecznego terminu zawitego wynoszącego dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę, chociaż termin jednego roku od powzięcia wiedzy o zdarzeniu powodującym szkodę został zachowany.

23. Sąd Federalny uznał, że termin przewidziany w artykule 20 ustęp 1 LRCF jest terminem zawitym a nie terminem przedawnienia [1]. Uznając, że w niektórych okolicznościach termin zawity może być przywrócony, na przykład, gdy uprawnionej osobie uniemożliwiono dochodzenie jej roszczeń z powodu niemożliwych do pokonania przeszkód, niezależnych od jej woli, takich jak choroba, wypadek czy klęski żywiołowe, to sąd uznał, że nie ma uzasadnienia do przywrócenia terminu w przedmiotowej sprawie. Sąd wskazał, że skarżąca nie mogła wnosić o przywrócenie terminu powołując się na brak wiedzy o szkodzie, gdyż przyjęcie takiego uzasadnienia zaprzeczałoby celowi ostatecznego terminu zawitego.

24. Sąd Federalny uznał ponadto, że pomimo twierdzeń skarżącej, roszczenia z tytułu odpowiedzialności mogły wygasnąć w rozumieniu artykułu 20 ustęp 1 LRCF niezależnie od wiedzy na temat czy szkoda powstała. Sąd doszedł do tego wniosku po dokonaniu interpretacji tekstu przepisu i jego wykładni teleologicznej, a następnie porównania z poświęconym mu orzecnictwem oraz orzecnictwem dotyczącym przepisów o przedawnieniu/wygaśnięciu z powodu upływu terminu zawitego w innych dziedzinach prawa (poniżej, ustęp 46).

25. Sąd stwierdził, że zarówno dla roszczeń z tytułu odpowiedzialności opartych na przepisach LRCF, jak i dla roszczeń z zakresu prawa karnego lub z zakresu odpowiedzialności cywilnej, termin przedawnienia/wygaśnięcia z powodu upływu terminu zawitego zaczyna swój bieg od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę i niezależnie od dnia ujawnienia powstania szkody. Sąd wyjaśnił, że jest to uzasadnione wymogami bezpieczeństwa i pokoju prawnego oraz dużymi trudnościami w ustaleniu stanu faktycznego i zbierania dowodów w miarę upływu czasu, a co więcej, pozwalało to uniknąć

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

dochodzenia przez wierzyciela swoich, nabytych w bardzo odległym czasie, roszczeń od dłużnika.

26. W przedmiotowej sprawie Sąd Federalny nie dopatrył się również naruszenia artykułu 6 Konwencji. Zauważył, że dla celów pewności prawnej wszystkie państwa europejskie ograniczyły czasowo możliwość dochodzenia roszczeń cywilnych. Sąd uściślił, że to ograniczenie nie może być uznane w przedmiotowej sprawie jako naruszenie istoty prawa dostępu do sądu, a zatem nie może być uznane za nieproporcjonalne z tego powodu, że szwajcarski system prawny przewidywał dla pokrzywdzonych działaniem azbestu oraz ich żyjących bliskich wyżej wskazane, niepodlegające przedawnieniu świadczenia z CNA, który zapewniał odpowiednie odszkodowanie.

27. Na zakończenie Sąd Federalny potwierdził ocenę sądu niższej instancji odnośnie okoliczności mających miejsce po 1995 roku oraz stwierdził brak dowodów na przyznanie wnioskowanych świadczeń za okres po tej ostatniej dacie.

C. Postępowania wszczęte na wniosek drugiej i trzeciej skarżącej na gruncie prawa krajowego

1. Postępowania przed Sądem Okręgowym w Baden oraz Sądem Kantonalnym Kantonu Argowia.

28. W dniu 6 maja 2006 roku druga i trzecia skarżąca oświadczyły, że jako spadkobierczynie Hansa Moora wyrażają wolę kontynuowania postępowania wszczętego na wniosek ich zmarłego ojca przeciwko jego pracodawcy (powyżej, ustęp 13).

29. Postanowieniem z dnia 27 lutego 2009 roku Sąd Okręgowy w Baden oddalił roszczenia skarżących. Stwierdziwszy, że ogólne zasady dotyczące przedawnienia mają również zastosowanie do zobowiązań wynikających z umowy o pracę (artykuł 341, ustęp 2 Kodeksu zobowiązań - poniżej, ustęp 51), sąd stwierdził, na podstawie artykułów 127 i 130, ustęp 1 powyższego kodeksu, że roszczenia dotyczące okoliczności mających miejsce przed rokiem 1995 uległy przedawnieniu (poniżej, ustęp 51).

30. Opierając się na orzecznictwie Sądu Federalnego dotyczącego artykułu 130 ustęp 1, sąd uznał, że termin przedawnienia zaczyna swój bieg od daty uchybienia obowiązkowi wynikającemu z umowy, niezależnie od dnia, w którym pokrzywdzony dowiedział się o swoim prawie do wszczęcia postępowania. W pozostałej części sąd pierwszej instancji uznał, że żaden z dowodów przedstawionych w sprawie nie potwierdzał, że Hans Moor był narażony na działanie azbestu w czasie późniejszych podróży do Stanów Zjednoczonych i na Antyle. Sąd uznał zatem, że warunki wymagane do powstania ewentualnej odpowiedzialności pracodawcy nie zostały w przedmiotowej sprawie spełnione.

31. Skarżące odwołały się od tego postanowienia do sądu kantonalnego.

32. Postanowieniem z dnia 2 marca 2010 roku Sąd Kantonalny Kantonu Argowia, opierając się na artykule 127 Kodeksu zobowiązań (poniżej, ustęp 51), oddalił wniosek skarżących potwierdzając, że dziesięcioletni termin przedawnienia powinien być liczony od daty naruszenia obowiązków przez dłużnika, a nie od dnia zaistnienia szkody. Tak też, w opinii sądu kantonalnego, domniemane uchybienia obowiązkowi zarzucane pracodawcy przed dniem

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

25 października 1995 roku - w tym w latach 1966 - 1978, kiedy Hans Moor był narażony na regularne i intensywne działanie azbestu - uległy przedawnieniu. Odnośnie okoliczności zaistniałych po dniu 25 października 1995 roku, to sąd stwierdził, że nie przedstawiono dowodu na uchybienie obowiązkom.

2. *Orzeczenie Sądu Federalnego z dnia 16 listopada 2010 roku (ATF 137 III 16)*

33. W związku z postanowieniem wydanym przez Sąd Kantonalny Kantonu Argowia druga i trzecia skarżąca odwołały się do Sądu Federalnego.

34. Orzeczeniem z dnia 16 listopada 2010 roku, doręczonym skarżącym w dniu 27 stycznia 2011 roku Sąd Federalny stwierdził przedawnienie roszczeń skarżących z powodu upływu bezwzględnie terminu dziesięciu lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę, nawet jeżeli termin jednego roku od powzięcia wiedzy o zdarzeniu powodującym szkodę byłby dotrzymany.

35. Opierając się na artykułach 127 i 130 ustęp 1 Kodeksu zobowiązań (poniżej, ustęp 51) Sąd Federalny wyjaśnił, że o ile ustawa nie stanowi inaczej, roszczenie ulega przedawnieniu po upływie dziesięciu lat, a termin przedawnienia zaczyna swój bieg od powstania wymagalności wierzytelności, niezależnie od tego czy wierzyciel posiada wiedzę na temat wystąpienia skutku czynu niedozwolonego. Sąd dodał, że ten standard stosuje się do roszczeń odszkodowawczych wynikających ze sporów dotyczących umowy o pracę.

36. W uzasadnieniu Sąd Federalny przedstawił kwestię naruszenia nietykalności fizycznej. Opierając się na artykule 46 ustęp 2 Kodeksu zobowiązań (mającego zastosowanie poprzez odwołanie do artykułów 99 ustępy 3 i 75 tej samej ustawy - poniżej, ustęp 51) sąd stwierdził, że momentem decydującym o powstaniu prawa wierzyciela do domagania się odszkodowania jest chwila, w której sprawca szkody łamiąc swoje zobowiązania, naruszył nietykalność fizyczną drugiej strony.

37. Sąd Federalny uznał, że nawet jeśli część doktryny była zgodna z opinią skarżących, według której termin przedawnienia zaczął biec od dnia powzięcia wiedzy o szkodzie, to nie ma powodu aby odchodzić od wypracowanego dotychczas orzecznictwa i traktować odmiennie wnioski o odszkodowanie dotyczące umowy o pracę i wnioski o odszkodowanie dotyczące aktów przestępczych.

38. Sąd przyjął jednak, że w kwestii niektórych chorób, z naukowego punktu widzenia pojawienie się szkody zależało od chwili, gdy choroba zaczęła dawać objawy oraz, że nie było możliwe przewidzenie szkody, z całkowitą pewnością, przed upływem terminu przedawnienia. Sąd wskazał, że jeśli ustawodawca uwzględnił tę niedogodność w niektórych dziedzinach (na przykład w zakresie ochrony przed promieniowaniem – artykuł 40 Ustawy o ochronie przed promieniowaniem z dnia 22 marca 1991 roku – poniżej, ustęp 52), to nie zastosowano ogólnej regulacji, lecz podejście sektorowe oraz nie przewidział przepisów szczególnych w zakresie szkód spowodowanych działaniem azbestu a takie podejście spowodowało, że Sąd Federalny uznał, że odwołanie jest nieuzasadnione.

39. Nadto Sąd Federalny stwierdził ponownie, że nie doszło do naruszenia Konwencji, w przypadku, gdy wierzyciel w chwili powzięcia wiedzy o roszczeniu, nie dysponował środkiem by je wyegzekwować. Sąd uznał, że podobny problem mógł powstać w ten sam

[Wpisz tekst]

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

sposób dla każdego wierzyciela, bez dyskryminacji oraz, że nie powinno się nakładać na dłużnika obowiązku przechowywania w nieskończoność dowodu wykonania umowy w sposób zgodny z jego zobowiązaniami. Sąd orzekł zatem brak dyskryminacji w przedmiotowej sprawie.

D. Dalsze zdarzenia

40. W złożonym w dniu 11 października 2007 roku wniosku parlamentarnym nr 07.3763 Komisja do spraw prawnych Krajowej Rady zwróciła się do Rady Federalnej o „zmianę w przepisach o odpowiedzialności cywilnej w zakresie terminów przedawnienia, które powinny być wydłużone, tak by można wnieść powództwo o odszkodowanie nawet jeśli szkoda wystąpiła w dłuższej perspektywie”.

41. W dniu 28 listopada 2007 roku Rada Federalna zaproponowała dopuszczenie wniosku, jako że „konieczność zmian w przepisach o odpowiedzialności cywilnej w rozumieniu autora wniosku [została] w ten sposób ustanowiona, przynajmniej co do szkód wyrządzonych ludziom”.

42. W dniu 29 listopada 2013 roku Rada Federalna przedstawiła projekt ustawy („Komunikat w sprawie zmian w Kodeksie zobowiązań [Przepisy dotyczące przedawnienia]” - w dalszej części zwany „projektem” lub „projektem zmian”), opracowany pod kierunkiem Federalnego Biura Sprawiedliwości. Przewidując wydłużenie terminów przedawnienia (w szczególności wydłużenie bezwzględnego terminu przedawnienia do trzydziestu lat w odniesieniu do szkód na osobie), projekt miał co do istoty ujednoczyć przepisy dotyczące przedawnienia i wyeliminować wątpliwości prawne (więcej informacji, zob. poniżej, ustępy 54-57).

II. PRAWO KRAJOWE I PRAKTYKA

A. *Odnośnie roszczeń pierwszej skarżącej, a wynikających z federalnego prawa publicznego (skarga nr 52067/10)*

1. Prawo federalne

43. Właściwe w przedmiotowej sprawie przepisy Ustawy z dnia 6 października 2000 roku o części ogólnej prawa ubezpieczeń społecznych (LPGA; RS – systematyczny zbiór prawa federalnego – 830.1) brzmią, jak następuje :

Artykuł 78 – Odpowiedzialność

„ 1. Osoby prawne prawa publicznego, prywatne organizacje założycielskie oraz ubezpieczyciele odpowiadają - będąc gwarantem działalności organów wykonawczych ubezpieczeń społecznych - za szkodę bezprawnie wyrządzoną osobie ubezpieczonej lub osobie trzeciej przez organy wykonawcze lub ich personel.

2. Właściwe władze wydają postanowienia w przedmiocie wniosków o odszkodowanie.

3. Odpowiedzialność dodatkowa Konfederacji w zakresie instytucji niezależnych od administracji Konfederacji jest uregulowana w art. 19 Ustawy z dnia 14 marca 1958 roku o odpowiedzialności [zob. poniżej, ustęp 44].

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

4. Przepisy niniejszej ustawy stosuje się do postępowań przewidzianych w ust. 1 i 3. Nie przewiduje się postępowanie w sprawie sprzeciwu. Artykuły 3 (...), 20 ust. 1, 21 (...) Ustawy z dnia 14 marca 1958 roku o odpowiedzialności [zob. poniżej, ustęp 44] stosuje się odpowiednio.

5 Osoby występujące w charakterze organów lub pełnomocników ubezpieczyciela, organu rewizyjnego lub kontrolnego lub takie, którym zostały powierzone zadania w ramach przepisów specjalnych, zgodnie z przepisami Kodeksu karnego, podlegają tej samej odpowiedzialności karnej, jak członkowie władz i urzędnicy.”

Artykuł 82 – Przepisy przejściowe

„1. Przepisów prawa materialnego niniejszej ustawy nie stosuje się do świadczeń w toku oraz rozszczeń ustalonych przed jej wejściem w życie. Natomiast, na wniosek, zostaną ponownie rozpatrzone renty inwalidzkie lub renty osób pozostających przy życiu, których wysokość została zmniejszona lub nie wyrażono zgody na ich przyznanie, a jeśli zajdzie taka potrzeba, ponownie zostanie ustalona ich wysokość (...) w możliwie najszybszym terminie od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy. (...)”

44. Właściwe przepisy ustawy z dnia 14 marca 1958 roku o odpowiedzialności Konfederacji, członków władz i urzędników (Ustawa o odpowiedzialności (LRCF) RS 170.32) mają następujące brzmienie:

Artykuł 3

„ 1 Konfederacja odpowiada za bezprawnie wyrządzoną szkodę osobie trzeciej przez urzędnika wykonującego swoje obowiązki, niezależnie od przewinienia urzędnika.

2. Jeśli odpowiedzialność za określone czyny jest przewidziana w przepisach specjalnych, to odpowiedzialność Konfederacji jest określona w tych przepisach. (...)”

Artykuł 6

„1. Jeżeli urzędnik jest winny naruszenia obowiązków zawodowych, to właściwe władze mogą, uwzględniając szczególne okoliczności, przyznać pokrzywdzonemu szkodą na jego osobie lub w przypadku śmierci człowieka, sprawiedliwe odszkodowanie z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

2 Ten, którego dobra osobiste zostały naruszone ma prawo, w przypadku uznania urzędnika winnym naruszenia obowiązków, do kwoty pieniężnej z tytułu zadośćuczynienia za doznaną krzywdę o ile uzasadnia to powaga naruszenia a sprawca nie zadośćuczynił mu w inny sposób.”

Artykuł 19

„1. Jeżeli organ lub pracownik niezależnej instytucji administracji, który odpowiada za wykonanie zadań prawa publicznego zleconych przez Konfederację bezprawnie wyrządza, w czasie wykonywania tej działalności, szkodę osobie trzeciej lub Konfederacji:

a. instytucja odpowiada wobec osoby poszkodowanej, (...), za szkodę wyrządzoną osobie trzeciej. Konfederacja ponosi odpowiedzialność wobec osoby pokrzywdzonej za szkodę, której instytucja nie była w stanie naprawić (...);

b. organy i pracownicy winni naruszenia odpowiadają w pierwszym rzędzie, a tytułem żądania dodatkowego, instytucja za szkodę wyrządzoną Konfederacji. (...).

2 (...).

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

3 Instytucja rozstrzyga o będących przedmiotem sprzeciwu zażaleniach osób trzecich i Konfederacji, które są wysuwane przeciw niej oraz o zażaleniach instytucji wysuwanych przeciwko organom lub pracownikom uznany winnymi naruszenia obowiązków zawodowych. Przepisy ogólne postępowania federalnego regulują procedurę odwoławczą.”

Artykuł 20

„1. Odpowiedzialność Konfederacji (art. 3 ss) ustaje, jeśli osoba poszkodowana nie wniosła o odszkodowanie lub zadośćuczynienie z tytułu szkody moralnej w ciągu jednego roku od dnia, w którym dowiedziała się o szkodzie i w każdym przypadku, w ciągu dziesięciu lat od popełnionego przez urzędnika aktu powodującego szkodę.

2. Wnioski kieruje się do Federalnego Departamentu Finansów.

3. Jeśli (...) Konfederacja zakwestionuje wniosek lub gdy nie zajmie stanowiska w ciągu trzech miesięcy, osoba poszkodowana musi wnieść powództwo w nowym terminie wynoszącym sześć miesięcy pod rygorem wygaśnięcia.”

Artykuł 21

Prawo wniesienia powództwa przez Konfederację przeciwko urzędnikowi ulega przedawnieniu po jednym roku od uznania lub stwierdzenia wykonalności odpowiedzialności Konfederacji i w każdym przypadku, w ciągu dziesięciu lat od aktu przynoszącego szkodę popełnionego przez urzędnika.

2. *Projekt nowelizacji uregulowań dotyczących przedawnienia*

45. Jak zostało powyżej przedstawione, przepisy o przedawnieniu są w trakcie zmian (powyżej, ustępy 40-42). Ogólne przepisy zaproponowane przez ustawodawcę powinny mieć zastosowanie do wszystkich wierzycieli prawa prywatnego, niezależnie od tego czy wynikają z umowy, bezprawnego aktu czy bezprawnego wzbogacenia się. Zmiana obowiązującego prawa przewiduje również, że artykuł 20 ustęp 1 LRCF brzmi następująco: „Roszczenie przeciwko Konfederacji (...) ulega przedawnieniu zgodnie z przepisami ogólnymi Kodeksu zobowiązań dotyczących przedawnienia.” Wynika z tego, że zgodnie z LRCF, przepisy ogólne projektu Rady Federalnej powinny mieć zastosowanie do powództw wniesionych przeciwko Konfederacji (więcej informacji na temat projektu nowelizacji, zob. również poniżej, ustępy 54-57).

3. *Orzecznictwo Sądu Federalnego*

46. W orzeczeniu z dnia 21 czerwca 1988 roku (ogłoszonym w Zbiorze Urzędowym orzeczeń szwajcarskiego Sądu Federalnego, ATF 114 V 123, motyw 3.b) Sąd Federalny uznał, że przywrócenie z powodu nieprzestrzegania terminu było ogólną zasadą prawa, która uzasadniała jego zastosowanie nawet w przypadku terminu zawitego, jeśli istniał uzasadniony powód dla tego, który się na niego powołuje.

47. W niniejszej sprawie (ATF 136 II 187; zob. powyżej, ustępy 21-27), dla dokonania porównania orzecznictwa dotyczącego przepisów o przedawnieniu/wygaśnięciu z powodu upływu terminu zawitego w różnych dziedzinach prawa Sąd Federalny oparł się na orzeczeniu w sprawie karnej z dnia 11 sierpnia 2008 roku (ATF 134 IV 297, motyw 4) stwierdzając, że zgodnie ze sformułowaniem zawartym w ustawie, czynnikiem determinującym początek biegu przedawnienia jest chwila, w której poszkodowany

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

wykonywał pracę w niebezpiecznych warunkach a nie czas, w którym wystąpiły skutki pracy w takich warunkach. Dla Sądu Federalnego oznacza to, że czyny karalne mogą ulec przedawnieniu zanim pojawią się ich skutki oraz, że to następstwo jest zgodne z prawami podstawowymi.

48. Sąd Federalny doszedł do podobnych wniosków w kwestii początku biegu przedawnienia w orzeczeniach z dnia 21 stycznia 2000 roku w przypadku przepisów LRFCF oraz z dnia 4 kwietnia 2001 roku w przypadku przepisów dotyczących odpowiedzialności cywilnej deliktowej - obydwie wyroki zostały ogłoszone w Zbiorze Urzędowym orzeczeń szwajcarskiego Sądu Federalnego (ATF 126 II 145 motyw 2b oraz ATF 127 III 257 motyw 2b/aa).

49. Sąd Federalny postanowił o zastosowaniu innego podejścia w orzeczeniu z dnia 1 października 2008 roku (ATF 134 II 308, motyw 5) w obszarze pomocy ofiarom przestępstw, w którym początek biegu terminu zawitego zaczyna się po wypełnieniu wszystkich znamion przestępstwa, w tym, szkody. W tym orzeczeniu sąd uznał, że w odróżnieniu do innych obszarów wspomnianego prawa, w tym obszarze prawodawstwo dążyło właśnie do ochrony pokrzywdzonych przestępstwem oraz, że to ich punkt widzenia powinien być przyjęty (ustęp 63, poniżej).

50. W orzeczeniu z dnia 18 października 2006 roku (ATF 133 V 14, motyw 6) Sąd Federalny stwierdził, że termin z artykułu 20 ustęp 1 LRFCF, do którego się odwołuje artykuł 78 ustęp 4 LPGa jest terminem zawitym, a nie terminem przedawnienia. Termin zawity nie może być przerwany, a wniosek musi być złożony z odpowiednim wyprzedzeniem.

B. Odnośnie roszczeń drugiej i trzeciej skarżącej, a wynikających z federalnego prawa publicznego (skarga 41072/11)

1. Prawo federalne

51. Właściwe w przedmiotowej sprawie przepisy ustawy z dnia 30 marca 1911 roku uzupełniające szwajcarski Kodeks cywilny (Księga piąta: Prawo zobowiązań; „Kodeks zobowiązań” lub „CO”; RS 220) brzmią, jak następuje:

Artykuł 46 - Odszkodowanie za szkodę na osobie

„1. W razie uszkodzenia ciała, pokrzywdzony w tej sprawie ma prawo do zwrotu kosztów i do odszkodowania wynikającego z całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy, jak również ze spowodowania naruszenia sytuacji materialnej w przyszłości.

2. Jeśli w czasie wydania postanowienia nie można z wystarczającą pewnością określić skutków uszkodzenia ciała, sąd ma prawo zastrzec zmianę orzeczenia w ciągu dwóch lat od dnia wydania orzeczenia.”

Artykuł 60 - Przedawnienie

„1. Powództwo o odszkodowanie lub o zapłatę z tytułu zadośćuczynienia za krzywdę ulega przedawnieniu po jednym roku od dnia, w którym strona poszkodowana dowiedziała się o szkodzie, jak również o sprawcy szkody oraz we wszystkich przypadkach, po dziesięciu latach od daty zdarzenia powodującego szkodę.

[Wpisz tekst]

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

2. Niemniej jednak jeśli odszkodowanie wiąże się z czynem karalnym podlegającym zgodnie z przepisami karnymi przedawnieniu o dłuższym okresie, to przedawnienie o którym mowa w niniejszym artykule ma zastosowanie do roszczeń cywilnych.

3. Jeśli czyn bezprawny doprowadził do powstania wierzytelności w stosunku do strony poszkodowanej, może ona odmówić zapłaty nawet jeśli jej prawo do żądania naprawienia szkody ulegnie przedawnieniu.”

Artykuł 75 - Okres wykonania - Zobowiązania bezterminowe

„W przypadku braku określonego terminu lub terminu wynikającego z charakteru sprawy, zobowiązanie może być wykonane i można wymagać by zostało wykonane w trybie natychmiastowym.”

Artykuł 99 - Zakres naprawienia szkody

„1-2 (...)

3. Reguły odnoszące się do odpowiedzialności wynikającej z czynów niedozwolonych stosuje się odpowiednio do skutków naruszenia postanowienia umownego.”

Artykuł 127 - Przedawnienie -Terminy

„Roszczenia ulegają przedawnieniu w ciągu dziesięciu lat, chyba, że federalny Kodeks cywilny stanowi inaczej.”

Artykuł 130 - Początek biegu przedawnienia

„1. Bieg przedawnienia rozpoczyna się w dniu, w którym roszczenie zostało uznane za należne.

2. Jeśli wymagalność roszczenia podlega obowiązkowi publikacji zawiadomienia, to przedawnienie biegnie od dnia, w którym to zawiadomienia zostało opublikowane.”

Artykuł 341 - Brak możliwości odstąpienia i przedawnienie

„ 1 (...)

2 Przepisy ogólne dotyczące przedawnienia mają zastosowanie do roszczeń wynikających z umowy o pracę.”

52. Właściwy przepis Ustawy z dnia 22 marca 1991 roku o ochronie przed promieniowaniem (LRaP ; RS 814.50) brzmi jak następuje:

Artykuł 40 – Przedawnienie roszczeń dotyczących odpowiedzialności cywilnej

„Roszczenia dotyczące odszkodowania i naprawienia krzywdy moralnej za szkody spowodowane promieniowaniem jonizującym i nieobjęte zakresem ustawy z dnia 18 marca 1983 roku o odpowiedzialności cywilnej w dziedzinie jądrowej [RS 732.44] ulegają przedawnieniu w ciągu trzech lat od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie oraz o osobie ponoszącej odpowiedzialność cywilną i przez okres nieprzekraczający 30 lat od chwili, w której zdarzenie zakończyło się.”

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

53. Właściwy przepis Ustawy z dnia 2 kwietnia 1908 roku o umowie ubezpieczeniowej (LCA ; RS 221.229.1) brzmi jak następuje:

Artykuł 46 – Przedawnienie i przepadek

„1 Roszczenia wynikające z umowy ubezpieczeniowej ulegają przedawnieniu w ciągu dwóch lat od powstania zobowiązania. (...)

2 (...)”

2. Projekt zmian przepisów dotyczących przedawnienia

54. W projekcie Rady Federalnej stwierdzono, że w przypadku wniosków o zadośćuczynienie, gdy termin obowiązku naprawienia szkody jest odroczony lub gdy jest ona trudna do określenia, może się zdarzyć, że ostateczny termin upłynie zanim szkoda wystąpi lub zostanie zidentyfikowana. Takie okresy opóźnienia zdarzają się przede wszystkim w sprawach dotyczących urazów fizycznych lub zagrożenia zdrowia spowodowanego na przykład przez azbest, niektóre leki lub substancje radioaktywne. I z tego właśnie powodu dla tego typu szkód zostanie wprowadzony ostateczny termin trzydziestu lat w przypadku obrażeń ciała. Obrażenia ciała mogą wystąpić w związku z urazami fizycznymi lub ze śmiercią człowieka.

55. Według autorów projektu dzień, od którego zaczyna biec ostateczny termin (*dies a quo*) jest określony obiektywnie, w odróżnieniu do terminu warunkowego. W sprawach o odszkodowanie i zadośćuczynienie za krzywdy moralne, decydującą okolicznością jest zachowanie, w wyniku którego doszło do zdarzenia powodującego szkodę. Jeśli zachowanie wywołujące szkodę nie zamyka się na jednym czynie lecz wydłuża się w czasie, to ostateczny termin przedawnienia zaczyna biec dopiero w chwili, gdy ciągłość czynu zostanie przerwana. Termin przedawnienia nie może zacząć biegu dopóki trwa zachowanie przynoszące szkodę.

56. W przypadku obrażeń ciała projekt przewidywał także termin warunkowy wynoszący trzy lata, który jest obliczany od chwili, gdy wierzyciel dowiedział się o wierzytelności oraz o sprawcy szkody.

57. Odnośnie prawa przejściowego w projekcie zapowiedziano, że nowe przepisy nie zaczną obowiązywać, dopóki nie upłynie termin przedawnienia przewidziany przez wcześniejsze przepisy.

3. *Orzecznictwo Trybunału Federalnego*

58. W dniu 19 września 1961 roku Sąd Federalny orzekł, że przedawnienie wynoszące dziesięć lat, tak jak przewidziano w artykułach 127 i 130 ustęp 1 CO biegnie od dnia, w którym roszczenie zostało uznane za należne, niezależnie od tego czy wierzyciel miał świadomość przysługującego mu prawa (ATF 87 II 155, motyw 3).

59. Orzeczenie ATF 87 II 155 zostało uwzględnione w wyroku z dnia 3 czerwca 1980 roku, dotyczącym powództwa o odszkodowanie skierowanego przeciwko byłemu pracodawcy robotnika narażanego na działanie promieniowania jonizującego w miejscu pracy. Sąd Federalny potwierdził, że wynoszące dziesięć lat przedawnienie określone w artykule 127

[Wpisz tekst]

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

CO, jak również przedawnienie określone w artykule 60 ustęp 1 CO biegnie niezależnie od wiedzy wierzyciela o przysługującym mu prawie (ATF 106 II 134, motyw 2a).

60. To rozwiązanie zostało poddane krytyce przez część doktryny. Ale zdaniem Sądu Federalnego dziesięcioletni termin przedawnienia od dnia, w którym doszło do zdarzenia powodującego szkodę jest pomocniczy i ma na celu uniknięcie, w interesie bezpieczeństwa publicznego, żeby dłużnik nie był narażony na zażalenia po upływie dłuższego terminu, którego początek jest ściśle określony, bez względu na wiedzę wierzyciela o szkodzie i jej sprawcy (ATF 106 II 134 motyw 2c).

61. Niemniej jednak Sąd Federalny uznał, że ta regulacja może być zbyt rygorystyczna dla osoby poszkodowanej i zauważył w tym względzie, że ustawodawca w niektórych przypadkach przewidział rozwiązania specjalne. Na przykład, aby rozwiązać problem późnych objawów promieniowania, w ustawie z dnia 23 grudnia 1959 roku o pokojowym wykorzystywaniu energii atomowej i ochronie przed promieniowaniem, ustawodawca skierował poszkodowanego do funduszu późnych szkód spowodowanych energią atomową, by mógł dochodzić swych roszczeń o naprawienie szkody na osobie po upływie bezwzględnie określonego terminu przedawnienia (artykuł 18 LUA ; ATF 106 II 134, motyw 2c).

62. Należy jednak pamiętać, że ten przepis miał zastosowanie jedynie w przypadkach promieniowania jonizującego. Nadto dziś ta kwestia zostałaby rozwiązana inaczej, gdyż wraz z wejściem w życie nowej ustawy o ochronie przed promieniowaniem (LRaP), bezwzględny termin przedawnienia dotyczący roszczeń poszkodowanych promieniowaniem jonizującym osób wynosi trzydzieści lat (artykuł 40 ; powyżej, ustęp 52).

63. W dniu 1 października 2008 roku Sąd Federalny orzekł, że w obszarze pomocy pokrzywdzonym przestępstwem, termin biegu przedawnienia zaczyna biec dopiero po wystąpieniu szkody. Sąd uznał, że w tym obszarze prawodawstwo dążyło właśnie do ochrony pokrzywdzonych oraz, że to ich punkt widzenia powinien być przyjęty (ATF 134 II 308, motyw 5).

PRAWO

I. POŁĄCZENIE SKARG

64. Stwierdzając, że obydwie skargi dotyczą tej samej kwestii, to jest prawa do dostępu do sądu, Trybunał postanowił je połączyć.

II. DOMNIEMANE NARUSZENIE ARTYKUŁU 6 § 1 KONWENCJI I ARTYKUŁU 14 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z ARTYKUŁEM 6

65. W skargach, skarżące podniosły głównie naruszenie prawa dostępu do sądu. Przywołały również artykuły 2, 8, 13 Konwencji oraz artykuł 14 w związku z artykułem 8 Konwencji.

66. Trybunał, będący mistrzem kwalifikacji prawnej okoliczności sprawy (*Halil Yüksel Akinci przeciwko Turcji*, nr 39125/04, § 54, dn. 11 grudnia 2012 r., *Aksu przeciwko Turcji [Wielka Izba]*, nr 4149/04 oraz 41029/04, § 43, *ETPCz 2012* oraz *Guerra i inni przeciwko Włochom*, dn. 19 lutego 1998 r., § 44, *Zbiór wyroków i decyzji 1998-I*), uznał za właściwe

[Wpisz tekst]

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

rozpatrzenie niniejszej sprawy pod kątem artykułu 6 § 1 Konwencji i artykułu 14 (w związku z artykułem 6 § 1 Konwencji), których właściwe fragmenty brzmią jak następuje:

Artykuł 6 § 1

„Każdy ma prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia jego sprawy (...) przez sąd (...) przy rozstrzygnięciu (...) o jego prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym (...)”

Artykuł 14

„Korzystanie z praw i wolności wymienionych w (...) Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.”

A. Dopuszczalność skargi

67. Stwierdzając, że skargi nie mogą być uznane za oczywiście nieuzasadnione w rozumieniu artykułu 35 § 3a Konwencji i, że nie ma żadnego powodu by uznać je za niedopuszczalne, Trybunał uznaje je za dopuszczalne.

B. Meritum

1. Tezy stron

68. Reasumując skarżące postawiły zarzut naruszenia prawa dostępu do sądu gdyż uznano, że ich roszczenia wygasły z powodu upływu terminu zawitego lub uległy przedawnieniu, podczas gdy, ich zadaniem, termin zawity i termin przedawnienia zaczęły biec zanim mogły obiektywnie poznać wiedzę o przysługujących im prawach. A zatem w opinii skarżących, odwołujących się do orzecznictwa Trybunału, ujawnione ograniczenia ograniczyły dostęp do sądu w taki sposób lub w takim stopniu, że została naruszona sama istota ich prawa dostępu do sądu. Skarżące dodały, że nie miały żadnej realnej możliwości dochodzenia swoich praw zanim te wygasły lub się przedawniły.

69. Rząd twierdził, że w przedmiotowej sprawie nie doszło do naruszenia artkułu 6 § 1 Konwencji. Podsumowując Rząd podniósł, że umawiające się państwa korzystają z marginesu uznania w zakresie określenia ograniczenia prawa dostępu do sądu, Rząd wskazał, że w niniejszej sprawie, skarżące mogły podnieść zarzuty przed kilkoma sądami krajowymi oraz, że sądy je rozpoznały w świetle mającego zastosowanie prawa krajowego i Konwencji. Co za tym idzie miały dostęp do sądu, nawet jeśli rozpoznanie sprawy przez sądy krajowe zostało, z uzasadnionych przyczyn i w ocenie sądu ograniczone wygaśnięciem lub przedawnieniem ich roszczeń. Rząd był zdania, że Trybunał nie może się stawiać w roli sędziego czwartej instancji.

2. Ocena Trybunału

a) Zarzut z zakresu artykułu 6 § 1

i. Zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

70. Trybunał przypomniał, że prawo do rzetelnego procesu zagwarantowane przez artykuł 6 § 1 Konwencji należy interpretować w świetle zasady praworządności, która wymaga istnienia skutecznej drogi prawnej umożliwiającej dochodzenie praw cywilnych (zob. między innymi, *Běleš i inni przeciwko Republice Czeskiej*, nr 47273/99, § 49, ETPCz 2002-IX oraz *Eşim przeciwko Turcji*, nr 59601/09, § 18, dn. 17 września 2013 r.). Trybunał ponownie potwierdził, że każdy obywatel ma prawo, by sąd rozpoznał każdy spór dotyczący jego praw i obowiązków o charakterze cywilnym. I tak, artykuł 6 § 1 Konwencji uświęca prawo do sądu, w ramach którego prawo dostępu do sądu, w tym prawo wystąpienia do sądu w sprawie cywilnej, jest jednym z jego aspektów (*Golder przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, dn. 21 lutego 1975 r., § 36, seria A nr 18 oraz *Książę Liechtensteinu Hans-Adam II przeciwko Niemcom [Wielka Izba]*, nr 42527/98, § 43, ETPCz 2001-VIII).

71. Trybunał przypomniał, że zgodnie z jego orzecznictwem prawo dostępu do sądu nie ma charakteru absolutnego i może podlegać pewnym ograniczeniom; są one dopuszczalne przez implikację, jako że jest ono z samej swojej natury regulowane przez państwo, które dysponuje w tym względzie pewnym marginesem uznania (*García Manibardo przeciwko Hiszpanii*, nr 38695/97, § 36, ETPCz 2000-II). Trybunał przypomniał, że zastosowane ograniczenia nie umniejszają ani nie ograniczają prawa dostępu jednostki do sądu w sposób lub w zakresie powodującym, że sama istota tego prawa zostaje naruszona (*Stanev przeciwko Bułgarii [Wielka Izba]*, nr 36760/06, § 230, ETPCz 2012). Nadto Trybunał przypomniał, że nałożone ograniczenie nie będzie zgodne z artykułem 6 § 1, o ile nie dąży do realizacji uprawnionego celu oraz jeżeli nie istnieje rozsądna proporcja pomiędzy zastosowanymi środkami a wyznaczonym do osiągnięcia celem (zob. pośród wielu innych, *Pedro Ramos przeciwko Szwajcarii*, nr 10111/06, § 37, dn. 14 października 2010 r., *Levages Prestations Services przeciwko Francji*, dn. 23 października 1996 r., § 40, *Zbiór 1996-V*, *Stubbings i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, dn. 22 października 1996, § 50, *Zbiór 1996-IV* oraz *Stagno przeciwko Belgii*, nr 1062/07, § 25, dn. 7 lipca 2009 r.).

72. Jednym z tych uprawnionych ograniczeń są ustawowe terminy: zawity i przedawnienia, które, jak to Trybunał przypomniał, w sprawach o naruszenie nietykalności osoby są realizowane w kilku ważnych celach, to znaczy dla zapewnienia pewności prawa poprzez określenie terminu na wnoszenie powództw, czy dla ochrony potencjalnych pozwanych przed skargami wniesionymi po upływie terminu oraz dla zapobieżenia niesprawiedliwości, do której mogłoby dojść, gdyby sądy musiały wypowiadać się na temat wydarzeń, które zdarzyły się bardzo dawno na podstawie niewiarygodnych dowodów, które i tak będą niepełne z powodu upływu czasu (zob. wyż. cyt. *Stubbings*, § 51 oraz wyż. cyt. *Stagno*, § 26).

73. Na zakończenie Trybunał odesłał do wyroku w sprawie *Eşim* (wyż. cyt.). W tej sprawie skarżący został ranny w 1990 roku podczas konfliktu zbrojnego a dopiero w 2007 roku lekarze stwierdzili, że w jego głowie znajduje się kula z pistoletu. Sądy krajowe orzekły, że roszczenia oraz powództwo o odszkodowanie uległy przedawnieniu. Trybunał stwierdził naruszenie prawa dostępu do sądu, uznając, że w sprawach o odszkodowanie ofiar naruszeń nietykalności fizycznej mogą one występować do sądu, kiedy były w stanie faktycznie dokonać oceny poniesionej szkody.

ii. Zastosowanie wyżej wspomnianych zasad w przedmiotowej sprawie

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

74. W przedmiotowej sprawie Trybunał odnotował, że niniejszy spór dotyczył skomplikowanego zagadnienia, a mianowicie obliczania okresu początkowego dziesięcioletniego okresu wygaśnięcia z powodu upływu terminu zawitego lub przedawnienia w prawie szwajcarskim w odniesieniu do roszczeń złożonych przez pokrzywdzonych narażonych na działanie azbestu. Zauważając, iż okres, w którym pojawiają się objawy choroby w przypadku chorób spowodowanych ekspozycją na azbest, może trwać nawet kilka dekad, Trybunał podkreślił, iż dziesięcioletni okres przedawnienia - który zgodnie z obowiązującym prawem szwajcarskim oraz orzecznictwem Sądu Federalnego rozpoczął się w chwili kontaktu z pyłem azbestowym - upłynąłby w każdych okolicznościach. W takiej sytuacji jakiegokolwiek roszczenia odszkodowawcze wygasłyby lub przedawniłyby się jeszcze przed tym, jak potencjalne ofiary dowiedziałyby się o przysługujących im prawach.

75. Następnie Trybunał stwierdził, że roszczenia ofiar azbestu narażonych na jego działanie, do chwili całkowitego zakazu stosowania tej substancji w Szwajcarii w 1989 roku, zgodnie z obowiązującym prawem szwajcarskim uległy przedawnieniu. Trybunał zauważył również, że projekt zmiany przepisów dotyczących przedawnienia w prawie szwajcarskim nie przewiduje żadnego optymalnego rozwiązania - a jest jedynie rozwiązaniem tymczasowym pod postacią „okresu karencji” - powstałego problemu.

76. Nadto Trybunał nie zapomniał, że skarżące otrzymały już świadczenia. Zastanawiał się jednak czy były to świadczenia o takim charakterze, które zrekompensowałyby w pełni powstałe szkody wynikłe z przedawnienia lub wygaśnięcia praw skarżących.

77. Nadto, nawet jeśli Trybunał jest przekonany o uprawnionym celu realizowanym przez zastosowane przepisy dotyczące wygaśnięcia z powodu upływu terminu zawitego lub przedawnienia, to znaczy w szczególności o pewności prawa, to zastanawiał się nad proporcjonalnością ich zastosowania w przedmiotowej sprawie. Trybunał przyznał, że tak jak podnosiły skarżące zastosowanie tych przepisów wobec osób cierpiących na choroby, takie jak choroby nabyte przez kontakt z azbestem, które są diagnozowane po wielu latach od czasu, gdy chory był narażony na kontakt z czynnikiem chorobotwórczym, może pozbawić zainteresowane osoby możliwości dochodzenia roszczeń na drodze sądowej.

78. Wziąwszy pod uwagę istniejące w Szwajcarii przepisy prawa, mające zastosowanie w analogicznych sytuacjach i nie zamierzając uprzedzać innych możliwych rozwiązań, Trybunał uznał, że w sytuacjach, w których zostało naukowo udowodnione, iż osoba mogła nie wiedzieć, że cierpi na określoną chorobę, okoliczność ta powinna być wzięta pod uwagę przy obliczaniu terminu zawitego lub terminu przedawnienia.

79. A zatem, z uwagi na szczególne okoliczności niniejszej sprawy Trybunał uznał, że zastosowanie terminów zawitego lub przedawnienia ograniczyło dostęp do sądu do tego stopnia, że została naruszona sama istota prawa skarżących w tym zakresie i tym samym doszło do naruszenia artykułu 6 § 1 Konwencji. (zob. wyż. cyt. *mutatis mutandis*, *Stagno*, § 33, z *cytowanymi odniesieniami*).

80. Te informacje były wystarczające by Trybunał stwierdził, że w przedmiotowej sprawie doszło do naruszenia artykułu 6 § 1 Konwencji.

b) Zarzut w zakresie artykułu 14 w związku z artykułem 6 § 1 Konwencji

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

81. Mając na uwadze konkluzje zawarte powyżej w ustępach 79 i 80 Trybunał uznał, że sprawa nie wymaga rozpatrzenia pod kątem artykułu 14 w związku z artykułem 6 § 1 Konwencji.

III. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 14 KONWENCJI

82. Zgodnie z artykułem 41 Konwencji:

„Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów oraz jeśli prawo wewnętrzne Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi taka potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

83. Pierwsza skarżąca żądała 288 755 franków szwajcarskich (CHF), to jest około 234 406 euro (EUR) a druga i trzecia skarżąca 200 579 CHF (około 162 826 EUR), wraz z odsetkami w wysokości 5 % za każdy rok. Żądały wypłacenia tych kwot z tytułu szkody materialnej doznanej w związku z zastosowaniem szwajcarskich przepisów o wygaśnięciu (w odniesieniu do pierwszej skarżącej) oraz o przedawnieniu (w odniesieniu do drugiej i trzeciej skarżącej).

84. Ponadto skarżące wniosły wspólnie o odszkodowanie w wysokości 15 000 CHF (około 12 180 EUR) z tytułu szkody moralnej, która ich zdaniem była wynikiem czasu trwania sporu i powstałych w związku z tym cierpień psychicznych spowodowanych, według nich, niepewnością co do zakończenia postępowania.

85. Rząd zakwestionował wysokość tych kwot, podnosząc, że jedynymi w niniejszym postępowaniu kwestiami spornymi jest to, czy skarżące miały dostęp do sądu w rozumieniu artykułu 6 Konwencji oraz czy druga i trzecia skarżąca były dyskryminowane ze względu na charakter choroby zmarłego z naruszeniem artykułu 14 Konwencji w związku z artykułem 6 § 1. Rząd był zdania, że w niniejszej skardze nie chodzi o to czy roszczenia pierwszej skarżącej wobec CNA oraz roszczenia zmarłego ojca drugiej i trzeciej skarżącej skierowane do Alstom SA, czyli jego pracodawcy są uzasadnione w świetle artykułu 6 § 1 Konwencji. Rząd wyciągnął z tego wniosek, że nie występuje związek przyczynowy między stwierdzonym naruszeniem a domniemaną szkodą materialną i stąd roszczenia skarżących powinny być oddalone.

86. Co do zadośćuczynienia za krzywdę moralną to Rząd podniósł, że skarżące w żaden sposób nie uzasadniły wysokości żądanej kwoty. Rząd wskazał, że jeśli Trybunał stwierdziłby naruszenie artykułu 6 § 1 Konwencji albo nawet (w przypadku drugiej i trzeciej skarżącej) artykułu 14 Konwencji, to owo stwierdzenie stanowiłoby samo w sobie wystarczające słusne zadośćuczynienie za całą szkodę moralną, której skarżące miałyby doznać.

87. Trybunał nie dopatrywał się związku przyczynowego między stwierdzonym naruszeniem o zarzucaną szkodę materialną i oddalił wniosek w tej sprawie. Trybunał uznał natomiast, że należy przyznać skarżącym łącznie 15 000 CHF (około 12 180 EUR) z tytułu szkody moralnej, w szczególności z powodu psychicznego cierpienia doznanego przez skarżące.

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

B. Koszty i wydatki

88. Skarżące podniosły, że ich adwokat poświęcił 58,2 godziny (pierwszej skarżącej, w tym 45,7 godzin na zredagowanie skargi z dnia 4 sierpnia 2010 roku) oraz 44,3 godziny (drugiej i trzeciej skarżącej, w tym 24,8 godziny na zredagowanie skargi z dnia 10 czerwca 2011 roku). Stawka godzinowa adwokata praktykującego w Zurichu wynosi zwykle 300 CHF bez VAT (około 244 EUR).

89. Rząd wskazał, że pierwsza skarżąca nie przedstawiła dowodów na poparcie jej żądań. Rząd sądził, że biorąc pod uwagę zredagowany przez pełnomocnika tekst skargi do Trybunału oraz okoliczność, że Trybunał dopuścił tylko jeden zarzut (z zarzutów przedstawionych przez pierwszą skarżącą), to przyznanie odszkodowania w wysokości 3 000 CHF (około 2 435 EUR) byłoby odpowiednie na pokrycie kosztów i wydatków z tytułu postępowania przed Trybunałem. Co do drugiej i trzeciej skarżącej Rząd był zdania, że nie trzeba było rzeczywiście i koniecznie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata żeby żądać stwierdzenia naruszenia. Rząd dodał, że zarzuty podniesione przez drugą i trzecią skarżącą zostały przez Trybunał uwzględnione jedynie w części. A zatem przyznanie odszkodowania w wysokości 3 000 CHF (około 2 435 EUR) wydaje się Rządowi odpowiednie na pokrycie kosztów i wydatków z tytułu postępowania przed Trybunałem.

90. Trybunał przypomniał, że skarżący może otrzymać zwrot kosztów i wydatków tylko w przypadku, gdy kwoty te były rzeczywiście poniesione oraz niezbędne a ponadto, miały racjonalny charakter.

91. W przedmiotowej sprawie i wzięwszy pod uwagę dokumenty będące w jego posiadaniu oraz jego orzecznictwo, Trybunał uważał za racjonalne przyznanie pierwszej skarżącej za wszystkie koszty kwoty 5 000 EUR (około 6 165 CHF) powiększonej o podatek, który może być od niej pobrany.

92. Co się tyczy drugiej i trzeciej skarżącej, uznając w szczególności, że ich skarga opiera się częściowo na skardze pierwszej skarżącej, Trybunał uznał za racjonalne przyznanie łącznie drugiej i trzeciej skarżącej, za wszystkie koszty kwoty 4 000 EUR (około 4 932 CHF) powiększonej o podatek, który może być od nich pobrany.

C. Odsetki za zwłokę

93. Trybunał uznaje, że odsetki z tytułu niewypłacenia zasądzonych kwot powinny być naliczone według stopy równej krańcowej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego, powiększonej o trzy punkty procentowe.

Z TYCH PRZYCZYŃ TRYBUNAŁ,

1. *postanawia* jednogłośnie, że należy połączyć skargi;
2. *uznaje* jednogłośnie skargi za dopuszczalne ;
3. *stwierdza* stosunkiem głosów sześć do jednego, że doszło do naruszenia artykułu 6 § 1 Konwencji ;

[Wpisz tekst]

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

4. *stwierdza* jednogłównie, że sprawa nie wymaga rozpatrzenia pod kątem artykułu 14 w związku z artykułem 6 § 1 Konwencji ;

5. stwierdza stosunkiem głosów sześć do jednego,

a) że pozwane Państwo winno wypłacić w ciągu trzech miesięcy od dnia, w którym wyrok stanie się prawomocny zgodnie z artykułem 44 § 2 Konwencji następujące kwoty, które będą przeliczone na franki szwajcarskie po kursie z dnia zapłaty;

i. 12 180 EUR (dwanaście tysięcy sto osiemdziesiąt euro) łącznie Paniom Renacie Anicie Howald Moor, Carolinie Moor oraz Monice Moor, powiększone o podatek, który może być pobrany, z tytułu szkody moralnej ;

ii. 5 000 EUR (pięć tysięcy euro) Pani Renacie Anicie Howald Moor, powiększone o podatek, który może być od skarżącej pobrany, z tytułu zwrotu kosztów i wydatków;

iii. 4 000 EUR (cztery tysiące euro) łącznie Paniom Carolinie Moor i Monice Moor, powiększone o podatek, który może być od skarżących pobrany, z tytułu zwrotu kosztów i wydatków;

b) że od wygaśnięcia wyżej wspomnianego terminu do momentu zapłaty będą płacone zwykłe odsetki według stopy procentowej równej krańcowej stopie Europejskiego Banku Centralnego stosowanej w tym okresie, powiększonej o trzy punkty procentowe;

6. *Oddala* pozostałą część roszczenia dotyczącą słusznego zadośćuczynienia.

Sporządzono w języku francuskim i obwieszono pisemnie w dniu 11 marca 2014 roku, zgodnie z artykułem 77 § 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Stanley Naismith
Sekretarz

Guido Raimondi
Przewodniczący

Zgodnie z artykułami 45 § 2 Konwencji oraz 74 § 2 Regulaminu Trybunału, do niniejszego wyroku zostaje dołączone zdania odrębne sędziów Lemmens i Spano.

G.R.A.
S.H.N

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

ZDANIE ODRĘBNE SĘDZIEGO LEMMENS

CZEŚCIOWO NIEZGODNE ZE ZDANIEM WIĘKSZOŚCI CO DO NARUSZENIA

1. Z wielkim żalem nie mogłem głosować jak większość co do zasadniczej kwestii tej sprawy, czyli czy doszło do naruszenia artykułu 6 § 1 Konwencji.

2. W niniejszej sprawie była mowa o dwóch terminach: przedawnienia i zawitym. Odnośnie roszczenia zmarłego Pana Moora podjętego przez jego dzieci a wszczętego przeciwko pracodawcy p. Moora, to artykuł 127 Kodeksu zobowiązań przewidywał dziesięcioletni termin przedawnienia a artykuł 130 ustęp 1 stanowił, że termin przedawnienia rozpoczyna się w dniu, „w którym roszczenie zostało uznane za należne”. Zdaniem Sądu Federalnego ten ostatni przepis oznaczał, że termin przedawnienia wynosił dziesięć lat od zdarzenia przynoszącego szkodę, niezależne od chwili, w której strona pokrzywdzona dowiedziała się o szkodzie. Co do powództwa wdowy po p. Moor, wszczętemu przeciwko, będącemu urzędem publicznym, Krajowemu Funduszowi Ubezpieczeń od Wypadków, to artykuł 20 ustęp 1 Ustawy z 14 marca 1958 roku o odpowiedzialności Konfederacji wyraźnie przewidywał roczny termin zawity od dnia, w którym strona pokrzywdzona dowiedziała się o szkodzie, ale jednak z maksymalnym dziesięcioletnim terminem „od aktu powodującego szkodę”.

A zatem, szwajcarskie ustawodawstwo ograniczyło prawo do wniesienia powództwa na drodze sądowej, dla tych dwóch rodzajów powództw, do dziesięciu lat od aktu powodującego szkodę. Zdaniem większości ten termin ograniczył prawo skarżących do dostępu do sądu do tego stopnia, że prawo to zostało naruszone. Większość uściśliła, że doszła do takiego wniosku „z uwagi na szczególne okoliczności niniejszej sprawy” (ustęp 79 wyroku).

3. Moim zdaniem Państwa Strony Konwencji mają pełną swobodę, z zastrzeżeniem co do ich pozytywnych obowiązków wynikających z Konwencji, w określaniu zakresu prawa podmiotowego tworzonego w krajowym porządku prawnym. Oznacza to, że państwa mają co do zasady swobodę w ograniczaniu prawa do dochodzenia roszczeń na drodze sądowej (lub dochodzenia roszczeń) związanych z prawem podmiotowym.

W przedmiotowej sprawie szwajcarski ustawodawca uznał, że poza wyjątkami przewidzianymi przez ustawę, prawo do dochodzenia roszczeń na drodze sądowej upływa po dziesięciu latach od zdarzenia powodującego szkodę. Inaczej mówiąc, po upływie tego terminu nie można dochodzić roszczeń na drodze sądowej.

Nie mam pewności, że taka sytuacja, w której wniesienie wniosku jest niedopuszczalne z powodu przedawnienia lub wygaśnięcia dochodzenia roszczenia jest ograniczeniem prawa do dostępu do sądu. Przedawnienie lub wygaśnięcie w sposób oczywisty uniemożliwia wypowiedzenie się przez sąd na temat roszczenia. Ale właśnie taki był zamysł ustawodawcy przy tworzeniu i powiązaniu - w dorozumiany sposób - z prawem do dochodzenia roszczeń. Większość uznała ponadto, że termin przedawnienia i termin zawity mogą realizować ważne cele (ustęp 72 wyroku).

Z punktu widzenia artykułu 6 § 1 Konwencji może być problemem, jeśli termin przedawnienia lub termin zawity, nie wzięwszy pod uwagę szczególnych okoliczności danej sprawy, uniemożliwia obywatelowi korzystanie z prawa do dochodzenia roszczeń, które co do

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

zasady jest mu dostępne (*Stagno przeciwko Belgii*, nr 1062/07, § 33, dn. 7 lipca 2009 r.). Ale wydaje mi się, że taka sytuacja nie miała miejsca w przedmiotowej sprawie: w chwili, gdy p. Moor i jego małżonka złożyli wnioski, ich prawo do dochodzenia roszczeń, podobnie jak każdej pokrzywdzonej osoby w takiej samej sytuacji, już wygasło. A wcześniej nie byli w stanie skorzystać z tego prawa, z uwagi na brak wystąpienia szkodliwych skutków czynów zarzucanych stronie pozwanej.

Wyrok wpisuje się w linię orzecznictwa ugruntowanego w sprawach *Sabri Güneş i Eşim*. Trybunał orzekł w nich zasadniczo, że „w sprawach dotyczących odszkodowania za uszkodzenia ciała, powinno się korzystać z prawa do odwołania od chwili, gdy obywatele mogą skutecznie ocenić doznaną przez nich szkodę (*Sabri Güneş przeciwko Turcji*, nr 27396/06, § 66, dn. 24 maja 2011 r. oraz *Eşim przeciwko Turcji*, nr 59601/09, § 25, dn. 17 września 2013 r.). W niniejszej sprawie „Trybunał uznał, że w sytuacjach, w których zostało naukowo udowodnione, iż osoba mogła nie wiedzieć, że cierpi na określoną chorobę, okoliczność ta powinna być wzięta pod uwagę przy obliczaniu terminu zawitego lub terminu przedawnienia” (ustęp 78 wyroku). Moim zdaniem Trybunał wkracza w ten sposób w zakres właściwości władz krajowych. Zwracam uwagę, że sprawa *Sabri Güneş* została przejęta przez Wielką Izbę. Jednak Wielka Izba stwierdziła, że skarga została wniesiona po ponad sześciu miesiącach od doręczenia prawomocnego orzeczenia krajowego i stąd Wielka Izba nie mogła zająć się kwestią ograniczenia prawa dostępu do sądu (*Sabri Güneş przeciwko Turcji [Wielka Izba]*, nr 27396/06, dn. 29 czerwca 2012 r.).

4. Aby ocenić skutek zastosowania przepisów o przedawnieniu lub wygaśnięciu z powodu upływu terminu zawitego należy wziąć pod uwagę szczególne okoliczności sprawy.

Faktem jest, że skarżące nie mogły wnieść dopuszczalnego wniosku lub być potem stroną postępowania. Jednak z akt sprawy p. Moora wynika, że miał on być narażony na działanie azbestu „co najmniej do 1978 roku” (ustęp 8) a użycie azbestu zostało zakazane w Szwajcarii od 1989 roku (ustęp 9). Można więc przyjąć rok 1978, lub przynajmniej 1989 rok jako datę, w której miało miejsce ostatnie zdarzenie powodujące szkodę. A powództwa zostały wytoczone odpowiednio w 2005 i 2006 roku, to znaczy 27 i 28 lat, lub przynajmniej 16 i 17 lat po zdarzeniu. Jest to długi okres wobec, którego trudno jest stwierdzić, że doszło do „nieproporcjonalnego” ograniczenia prawa do dostępu do sądu.

5. Określenie krótkich terminów przedawnienia może wywołać problem pod kątem innych przepisów Konwencji. To właśnie w sprawach z zakresu prawa rodzinnego Trybunał nieraz stwierdzał, że uniemożliwiając wniesienie pewnego rodzaju wniosków poprzez mało elastyczne zastosowanie przepisów o przedawnieniu, pozwane państwo uchybiło pozytywnemu obowiązkowi ochrony prawa do poszanowania życia rodzinnego zainteresowanych osób (*Shofman przeciwko Rosji*, nr 74826/01, dn. 24 listopada 2005 r. oraz *Phinikaridou przeciwko Cyprowi*, nr 23890/02, dn. 20 grudnia 2007 r.).

W przedmiotowej sprawie skarżące nie podniosły takiego zarzutu i trudno mi sobie wyobrazić niezgodność z innymi przepisami Konwencji. W każdym razie jeśli uważa się wygaśnięcie lub przedawnienie za naruszenie prawa materialnego zagwarantowanego przez Konwencję, to należałoby wziąć jeszcze pod uwagę okoliczność, że skarżące otrzymały różnego rodzaju świadczenia za pośrednictwem ubezpieczeń społecznych.

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

6. Powyższe nie umniejsza faktu, że zgodnie z kryteriami przydatności a nawet sprawiedliwości, jest to dobry powód dla ustawodawcy, żeby zmienić obowiązujące regulacje. Można tu sparafrazować wyrok *Stubbings i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* i mieć nadzieję, że „w najbliższej przyszłości” ustawodawca rozpatrzy możliwość „dokonania zmian przepisów o przedawnieniu roszczeń (...) by ustanowić przepisy specjalne dla tej grupy skarżących, do której w niniejszej sprawie należą skarżące (*Stubbings i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, dn. 22 października 1996 r., § 56, Zbiór wyroków i decyzji 1996-IV).

ZDANIE ODRĘBNE CZĘŚCIOWO ZGODNE ZE ZDANIEM WIĘKSZOŚCI CO DO
NARUSZENIA SĘDZIEGO SPANO

(*Thumaczenie*)

1. W ustępie 78 wyroku Trybunał słusznie postanowił, że przy ustalaniu okresu przedawnienia na wnoszenie powództwa o odszkodowanie trzeba uwzględnić przypadki, w których jest naukowo udowodnione, że nie jest możliwe by osoba cierpiąca na określoną chorobę miała, przed upływem określonego czasu świadomość, że cierpi na to schorzenie.
2. Celem niniejszej wypowiedzi jest wyjaśnienie sposobu, w jaki rozumem wydany w dniu dzisiejszym wyrok.
3. Terminy przedawnienia, które są zgodne z interesem ogólnym, mającym na celu zapewnienie pewności prawa oraz ostateczności zapadających na jego mocy decyzji (*Stubbings i inni przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, dn. 22 października 2006 r., § 51), nieuchronnie skutkują wyłączeniem z rozstrzygnięcia sądowego niektórych skarg, które mogą być w pełni merytorycznie uzasadnione. Jednakże nie można interpretować prawa dostępu do sądu zapewnionego przez artykuł 6 § 1 w ten sposób, że w sprawach dotyczących powództw cywilnych o odszkodowanie, bezwzględny termin przedawnienia, który zaczyna biec od dnia w którym czyn miał miejsce a nie od dnia w którym powód mógł dowiedzieć się o chorobie, będzie zawsze uznawany za nieproporcjonalny w świetle Konwencji. Istotne jest, aby dowiedzieć się czy ostateczny termin może być uznany za racjonalny w świetle zasadniczych elementów większości spraw, do których ma zastosowanie (zob. wyż. cyt. *Stubbings i inni* § 53 : „Przedmiotowy termin nie był zbyt krótki ; ...”).
4. Stąd, jeżeli w sprawach o odszkodowanie w przypadkach chorób zawodowych o długim okresie inkubacji państwo przyjmuje termin przedawnienia, który uwzględnia znaczącą większość przypadków, a zastosowanie takiego terminu może, co do zasady, być zgodne z artykułem 6 § 1, nawet w przypadkach, gdy powód nie dowiedziawszy się wystarczająco wcześniej o swojej chorobie i o fakcie, że jest to choroba zawodowa, nie mógł wszcząć powództwa zanim ten termin upłynął. Co do tego, czy wewnętrzne regulacje oferują inne możliwości uzyskania odszkodowania na przykład z państwowego funduszu odszkodowań,

[Wpisz tekst]

WYROK HOWALD MOOR I INNI przeciwko SZWAJCARII

jest także czynnikiem, który należy uwzględnić przy ocenie proporcjonalności środka w odniesieniu do artykułu 6 § 1.

5. W świetle tych rozważań uznaję, że wniosku, do którego doszedł Trybunał w tej kwestii przedmiotowej sprawy nie należy rozumieć jako wykluczającego możliwość, że prawo krajowe może przewidzieć bezwzględne terminy przedawnienia zaczynające swój bieg od dnia popełnienia czynu w takich, jak w tej sprawie postępowaniach, ale jako wymagającego by te terminy nie były nazbyt krótkie wzięwszy pod uwagę ich ogólny zakres stosowania.

6. Stosując te zasady do okoliczności faktycznych tej sprawy zgadzam się z Trybunałem w postanowieniu stwierdzającym, że bezwzględny termin dziesięciu lat zastosowany w przedmiotowej sprawie był nieproporcjonalny, w rozumieniu artykułu 6 § 1, do sytuacji w jakiej znalazł się skarżący. Podsumowując, ten termin nie uwzględnił należycie zasadniczych elementów nierozłącznych z większością chorób azbestozależnych.

[1]. W odróżnieniu od biegu terminu przedawnienia, bieg terminu zawitego nie może być przerwany i musi być zastosowany z urzędu przez sąd.